

І.В.Бєлова, О.А.Криклій

**Інструментарій банківського нагляду:
теорія, методологія та практика**

Монографія

**Корпункт
Суми, 2014**

УДК 336.71:005
ББК 65.9 (0) 262.8
I – 70

Рекомендовано до друку вченою радою Державного вищого навчального закладу
“Українська академія банківської справи Національного банку України”, протокол
№10 від 05.06.2014

Укладачі:

І.В.Белова, канд. екон. наук, доцент ДВНЗ “Українська академія
банківської справи НБУ” – п. 1.2-1.4, розділ 2;
О.А. Криклій, канд. екон. наук, доцент, ДВНЗ “Українська академія
банківської справи НБУ” – вступ, п. 1.1, 1.2, висновки;

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор
зав.кафедри теоретичної та прикладної економіки Сумського національного аграрного
університету
Є.В. Мішенін

доктор економічних наук, професор
зав.кафедри управління Сумського державного університету
О.М.Теліженко

доктор економічних наук, професор
зав.кафедри банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»
Т.А. Васильєва

Б Інструментарій банківського нагляду: теорія, методологія та практика: Монографія/
Уклад. І.В.Белова, О.А. Криклій. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2014. – 177 с.

ISBN 966-7402-64-8

Монографію присвячено дослідженню стану, проблем та перспектив розвитку сучасного банківського нагляду. Розглянуті питання ефективних інструментів банківського нагляду в світі та Україні. Охарактеризовані основні системні банківські ризики та методи їх регулювання.

Призначена для студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей, аспірантів, всіх зацікавлених.

©ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2014
© Видавництво «КОРПУНКТ». 2014

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТАРІЮ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ	6
1.1 Мета, інструментарій та принципи побудови банківського нагляду в світі..	6
1.2 Характеристика організації та основних проблем у діяльності банківського нагляду в Україні	20
1.3 Роль банківського нагляду у забезпеченні фінансової стабільності України	44
1.4 Оцінка фінансової стійкості банків України.....	_88
РОЗДІЛ 2 РОЛЬ ТА ІНСТРУМЕНТИ НАГЛЯДУ В ЗНИЖЕННІ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ.....	102
2.1 Підходи до визначення системних банківських ризиків та криз	102
2.2 Проблематика нагляду за системно значимими банками України.....	145
ВИСНОВКИ	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	158
ДОДАТКИ	164

ВСТУП

Банківські регулювання та нагляд є важливими функціями центрального банку країни.

Під банківським наглядом у законодавстві України розуміють систему «контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку».

Цілі банківського нагляду в різних країнах відрізняються. Найбільш загальними цілями є: пруденціальні, зменшення зловживань у банках, зниження ризику використання банків в злочинних цілях (наприклад, для відмивання доходів), контроль за дотриманням ринкової дисципліни (щодо належного розкриття фінансової звітності, ринкової інформації про ціни та ін. як про показники фінансового здоров'я банку) та ін.

Базельський комітет з банківського нагляду встановлює основні принципи банківського нагляду в усьому світі. Інструменти і вимоги банківського нагляду і регулювання були систематизовані і викладені у 1988р. у першій Базельській угоді (Базель – I), а на даний час поширення набуває вже Базель – III. Вимоги пред'являються до банків з метою сприяння досягненню цілей регулятора, а найбільш важливою є підтримання мінімальних нормативів достатності капіталу. Встановлюються також вимоги щодо ліцензування банків регулятором, обов'язкові резервні вимоги, вимоги щодо корпоративного управління і фінансової звітності та розкриття інформації, щодо відповідальності керівництва за встановлення і підтримання належного внутрішнього контролю в банку, обмеження великих ризиків та ін.

Окрім зазначеного центробанки в різних країнах світу в розпал криз беруть на себе зобов'язання порятунку банків зі складним фінансовим становищем, особливо великих, системно значимих банків. Але часто такий порятунок призводить до порочного кола: банки беруть на себе надмірні ризики, не справляються з ними і просять порятунку, а після нормалізації фінансового стану знов починають свою необережну поведінку.

Тому цитата з праці російського автора Котлярова М.А. фактично може стати епіграфом до нашої монографії: «.....глобальна економічна криза, яка одночасно стала кризою діючих моделей регулювання фінансових ринків, показала надзвичайно важливу роль не кількісних, найчастіше поведінкових факторів при оцінці стану фінансового інституту».

Тема даної монографії, присвячена дослідженню актуальних питань та інструментів банківського нагляду, є актуальною та відзначається практичною спрямованістю.

Мета роботи – дослідити сутність і інструментарій сучасного банківського нагляду, виявити основні проблеми в управлінні сучасними українськими банками.

Об'єкт дослідження – діяльність банків України в сучасних умовах розвитку банківської системи. Предмет дослідження – інструментарій, механізми та організація процесу банківського нагляду.

Методи дослідження, які використовувалися в процесі дослідження та обробки матеріалів: монографічний, методи аналізу, синтезу, індукції, табличний, графічний, математико-статистичний та ін.

І.В.Бєлова, О.А.Криклій

**Інструментарій банківського нагляду:
теорія, методологія та практика**

Монографія

**Корпункт
Суми, 2014**

УДК 336.71:005
ББК 65.9 (0) 262.8
I – 70

Рекомендовано до друку вченою радою Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України”, протокол №10 від 05.06.2014

Укладачі:

І.В.Белова, канд. екон. наук, доцент ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ” – п. 1.2-1.4, розділ 2;
О.А. Криклій, канд. екон. наук, доцент, ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ” – вступ, п. 1.1, 1.2, висновки;

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор
зав.кафедри теоретичної та прикладної економіки Сумського національного аграрного університету
Є.В. Мішенін

доктор економічних наук, професор
зав.кафедри управління Сумського державного університету
О.М.Теліженко

доктор економічних наук, професор
зав.кафедри банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»
Т.А. Васильєва

Б Інструментарій банківського нагляду: теорія, методологія та практика: Монографія/ Уклад. І.В.Белова, О.А. Криклій. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2014. – 177 с.

ISBN 966-7402-64-8

Монографію присвячено дослідженню стану, проблем та перспектив розвитку сучасного банківського нагляду. Розглянуті питання ефективних інструментів банківського нагляду в світі та Україні. Охарактеризовані основні системні банківські ризики та методи їх регулювання.

Призначена для студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей, аспірантів, всіх зацікавлених.

©ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2014
© Видавництво «КОРПУНКТ». 2014

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТАРІЮ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ	6
1.1 Мета, інструментарій та принципи побудови банківського нагляду в світі..	6
1.2 Характеристика організації та основних проблем у діяльності банківського нагляду в Україні	20
1.3 Роль банківського нагляду у забезпеченні фінансової стабільності України	44
1.4 Оцінка фінансової стійкості банків України.....	_88
РОЗДІЛ 2 РОЛЬ ТА ІНСТРУМЕНТИ НАГЛЯДУ В ЗНИЖЕННІ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ.....	102
2.1 Підходи до визначення системних банківських ризиків та криз	102
2.2 Проблематика нагляду за системно значимими банками України.....	145
ВИСНОВКИ	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	158
ДОДАТКИ	164

ВСТУП

Банківські регулювання та нагляд є важливими функціями центрального банку країни.

Під банківським наглядом у законодавстві України розуміють систему «контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку».

Цілі банківського нагляду в різних країнах відрізняються. Найбільш загальними цілями є: пруденціальні, зменшення зловживань у банках, зниження ризику використання банків в злочинних цілях (наприклад, для відмивання доходів), контроль за дотриманням ринкової дисципліни (щодо належного розкриття фінансової звітності, ринкової інформації про ціни та ін. як про показники фінансового здоров'я банку) та ін.

Базельський комітет з банківського нагляду встановлює основні принципи банківського нагляду в усьому світі. Інструменти і вимоги банківського нагляду і регулювання були систематизовані і викладені у 1988р. у першій Базельській угоді (Базель – I), а на даний час поширення набуває вже Базель – III. Вимоги пред'являються до банків з метою сприяння досягненню цілей регулятора, а найбільш важливою є підтримання мінімальних нормативів достатності капіталу. Встановлюються також вимоги щодо ліцензування банків регулятором, обов'язкові резервні вимоги, вимоги щодо корпоративного управління і фінансової звітності та розкриття інформації, щодо відповідальності керівництва за встановлення і підтримання належного внутрішнього контролю в банку, обмеження великих ризиків та ін.

Окрім зазначеного центробанки в різних країнах світу в розпал криз беруть на себе зобов'язання порятунку банків зі складним фінансовим становищем, особливо великих, системно значимих банків. Але часто такий порятунок призводить до порочного кола: банки беруть на себе надмірні ризики, не справляються з ними і просять порятунку, а після нормалізації фінансового стану знов починають свою необережну поведінку.

Тому цитата з праці російського автора Котлярова М.А. фактично може стати епіграфом до нашої монографії: «.....глобальна економічна криза, яка одночасно стала кризою діючих моделей регулювання фінансових ринків, показала надзвичайно важливу роль не кількісних, найчастіше поведінкових факторів при оцінці стану фінансового інституту».

Тема даної монографії, присвячена дослідженню актуальних питань та інструментів банківського нагляду, є актуальною та відзначається практичною спрямованістю.

Мета роботи – дослідити сутність і інструментарій сучасного банківського нагляду, виявити основні проблеми в управлінні сучасними українськими банками.

Об'єкт дослідження – діяльність банків України в сучасних умовах розвитку банківської системи. Предмет дослідження – інструментарій, механізми та організація процесу банківського нагляду.

Методи дослідження, які використовувалися в процесі дослідження та обробки матеріалів: монографічний, методи аналізу, синтезу, індукції, табличний, графічний, математико-статистичний та ін.